

afhængighed, før hele overleveringsbaggrunden er taget op til nøjere udforskning. Hejselbjerg Paulsens bog giver værdifulde impulser hertil.

Det vil blive om Brorson-afsnittet, de svære uoverensstemmelser mellem fagfolkene vil opstå, men hvordan end Hejselbjerg Paulsens synspunkter her vil blive bedømt, står det fast, at hans bog giver et væld af oplysninger og synspunkter af største værdi for salmehistorien, både i religiøs og hymnologisk plan, samtidig med at værket er et vægtigt bidrag til forståelsen af Slesvigs kulturelle stilling uden for og i vekselvirkning med kongeriget. Adskillige vrangforestillinger, udgået fra tilfældig eller ufuldstændig omgang med kildematerialet, aflives. Ægidius-salmebogen var ikke pietistisk – som historikerne har påstået siden A. D. Jørgensen – og der lå ikke et politisk motiv bag den – som Ammundsen mente. Pontoppidan har sikkert ikke bygget på Tønderhæfterne, da han overførte Brorson-salmer til sin salmebog, selv om de nærmere sammenhænge næppe er fuldt udredet. For blot at nævne et par af de vigtige punkter.

Man vil også gerne godtage Hejselbjerg Paulsens identifikation af den Jessen, der i Sønderjylland sattes ved siden af Brorson som religiøs fornyer. Hejselbjerg Paulsen mener, det må være organist og byskriver i Ærøskøbing, Jes Jørgen Jessen (d. 1750). Om man også vil følge forfatteren i at tillægge Jessen de salmeoversættelser i Pontoppidans salmebog, som man lidt dristigt har udlagt Wadskiær som ophavsmand til, er måske mere tvivlsomt. Tiltalende er i hvert fald Hejselbjerg Paulsens teori om, at disse oversættelser er af sønderjysk oprindelse, men fast står påstanden om, at de skulle være af Jessen ikke. Jessens indsats kan vel i øvrigt udmærket forklares ved, at han har betydning for indførelsen af melodierne, da Ewald hentede de nye salmer hjem, og den nye sang tog fart.

Hejselbjerg Paulsens bog er således både æggende og tankevækkende. Den er en enorm arbejdspræstation, selvstændig i anlæg og synspunkter, et vægtigt, indtrængende og spændende værk.

H. P. Clausen.

Vækkelsernes Frembrud i Danmark i første Halvdel af det 19. Arhundrede. II. Bind. De sjællandske Vækkelser af Knud Banning. (G. E. C. Gads Forlag, 1961). 202 s.

I andet bind af denne store serie har dr. theol. Knud Banning fremlagt stof fra Sjællands stift med undtagelse af København med nærmeste omegn, som er behandlet særskilt i bind I. Hertil er desuden føjet kortere kapitler om Lolland-Falster, hvor vækkelsesbevægelsen ikke var særlig kraftig, og Bornholm. Banning har i øvrigt forberedt værket med sin udgivelse af de indberetninger om vækkelse og mormonbevægelse, de sjællandske præster indsendte til biskop Martensen i 1854 (»Forsamlinger og Mormoner«, 1960). Desuden har han med sine bøger om Rasmus Sørensen givet bidrag til beskrivelsen af en vigtig del af den sjællandske vækkelse.

Det er et meget stort materiale, der således er registreret og kort refereret i denne bog. Den lever op til seriens ønske om at give en første oversigt over materialet og et omrids af vækkelserne, men det sætter samtidig en grænse for, hvad man kan vente at finde i bogen. En redegørelse for indholdet i de vaktens forkyndelse findes ikke, og de vaktens andagtsbøger m.v. er ikke taget op til en mere systematisk behandling. En indgående forståelse af vækkelserne og deres vilkår – bl.a. en undersøgelse af, i hvor høj grad, der var tale om en »bevægelse« – må således være forbeholdt den videre forskning.

H. P. Clausen.